

A perőcsényi műemlék református templom története, felújításának kezdeti lépései és faanyagvédelmi vonatkozásai

Varró Beáta - okl. kertészmérnök, faanyagvédelmi szakértő

A XIV. századból származó toronnyal ellátott, egyhajós, keletelt, gótikus jellegeket hordozó műemlék templommal, a felújítási pályázat miatt kerültem kapcsolatba, mivel mint minden műemlék épület esetében itt is az engedélyeztetési terv részét képezte a faanyagvédelmi szakvélemény.

Az épület vizsgálata során a legnagyobb kihívást a rövid határidő és az időjárási tényezők okozták. A vizsgálatra a pályázat beadásának határideje miatt 2 hét állt rendelkezésre, mindez január derekán. A terepi munkát sikerült január három leghidegebb napjára időzítenünk (-17-18 °C), de a kilátás csodás volt a toronysisakból. Fantasztikus élményben volt részünk, miután két síruhában, csonttá fagyott ujjakkal nap mint nap lekecmeregtünk az épület tetejéről a behavazott faluba, ahol szinte családtagként fogadtak minket.

„A települést elsőként egy XIV. századból származó, 1398-ban átírt oklevél említi Perencehan néven. Perőcsényt 1419-ben és 1423-ban vásárbhelyként említik, a középkorban magánföldesurak birtoka volt. Perőcsény település neve szláv eredetű, jelentése vízen innen-vízen túl lakók, vagyis az Ipoly túlpartján élők. A perőcsényiek a falu lakosságát a reformáció

korától kezdődően reformátusnak tartják.

A templomot 1680-ban fakarzattal látták el és barokk stílusban újították meg. A falubeliek által ma is „szín református községként” jellemzett település az ellenreformáció idejében is megőrizte református hitét. Az oszmán uralom megszűnése után a felerősödött ellenreformáció a templomaitól kívánta megfosztani a protestánsokat. A falubeliek ezért, a harangokat a tóba rejtették, nehogy a katolikusok kezére kerüljenek. A reformátusok templomát 1700-ban elkobozták és bezáratták.”

(Darányi – Koczó – Pásztor:
Perőcsény – A 750 éves település)

A tóba rejtett harangok egyike, a kisharang, melyet 1656-ban öntöttek, 1989-óta a templomhajóban látható. Ez a harang jelezte közel 300 éven át az ember földi pályafutásának végét és a dologidő befejeztét Perőcsényben.

A feljegyzések szerint 1790-ben átalkításokat végeztek a templomban, majd 1856-57-ben teljesen átépítették, minek következtében a templom eredeti belső tere teljesen megsemmisült. A torony ekkor kapta a jelenleg is álló felső részét és a toronysisakot. A XIX. század közepe óta egyszerű, puritán belső jellemzi az épületet.

Az átépítés során a födém alulról borított szerkezetű lett, a tartószerkezetet kör keresztmetszetű kéregzett fenyő törzsek alkotják. A gerendák átmérője 20-35 cm. A két alátámasztási pont közötti távolság 10 m. A födémgerendákat a középvonalban egy szintén kör keresztmetszetű, 3 tagból álló, 20 m-es kéregzett fenyő törzshöz kötötték fel „megerősítésként”, mely lehetséges, hogy utólagosan a födémgerendák meghajlása miatt került beépítésre.

Az 1960-as években kátránypapír alátét héjazat és rombusz pala fedés került héjazatként a fedélszékre.

Faanyagvédelmi vonatkozások

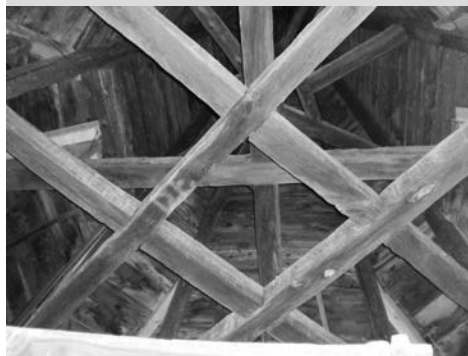
A faanyagvédelmi vizsgálat a felkérés alapján a toronysisakra, a torony belső

járorszintjeinek és fa támrendszerének vizsgálatára terjedt ki. A hajó fedélszékén és födémén előtűnk felmérést végzők elmondása alapján jó állapotúnak feltételezett tartószerkezeti elemek, látszólag károsodásmentesnek tűntek.

A kb. 250 m² alapterületű épületet faanyagvédelmi szempontból mindenképpen egy egységként kell kezelni, mert a rovarok és gombakártevők nem épületszerkezeti egységenként terjedek el, hanem a számukra kedvező biológiai tényezők függvényében. Ezen okok miatt szűrőpróba szerű, gócfeltáró vizsgálatot mindenképpen terveztünk a hajó födémén és fedélszékén is.

A faanyagvédelmi, statikai és építészeti felmérés után, már jól láthatóvá válik, hogy milyen az egyes épületszerkezeti egységek állapota, hol szükséges a legrovidebb időn belül a beavatkozás. Ezek alapján már szakaszolhatóvá válnak a szükséges felújítási munkák.

A héjazat állapota miatt az épület egészén valószínűsíthető volt a gombakárosodás. A toronysisak alsó két kötőgerenda szintjét alkotó tölgyfa gerendák károsodása minimális volt.

1. ábra p2080178

A torony vizsgálatokor a fenyő elemeken már észlelhető volt a jelentős mértékű rovarkár. A nagyarányú keresztmetszet csökkenést szenvedett tartószerkezeti elemek miatt önmagában a tervezett héjazatcsere nem lett volna elégséges. A statikai vélemény alapján ez a karcsú, nyolcszögű, telibedeszkázott torony császárfa és közbenső merevítés nélkül is megállna, amennyiben a szaru-
zat és a deszkaborítás ép.

2. ábra p2080183

A faanyagvédelmi vizsgálat elvégzése után nem lehetett kizárni a torony tartószerkezetének teljes cseréjét, de műemlékvédelmi okokból mindenki igyekezett minél többet megmenteni az eredeti szerkezetből.

A szarufák külső, héjazat felőli oldala csak a héjazat teljes megbontása után vált láthatóvá és ekkor már nem volt kérdéses, hogy gazdaságos és hosszú távú megoldásnak csak a teljes csere tekinthető. Faanyagvédelmi szempontból az ilyen nagymértékben gomba és rovarkárosított elemek megtartása egy ritkán ellenőrzött új szerkezetben, még védőkezelt állapotban is kockázati tényezőt jelenthet.

3. ábra (p7150113) a császárfa

4. ábra (p7150114) a toronysisak eredeti tarósszerkezete

A feltárt nagyarányú rovarkár miatt, némi aggodalommal és kellő óvatossággal fogtunk neki a hajó födém szerkezetének vizsgálatához.

5. ábra (p2090196_2) födémgerenda kinézete a vizsgálat előtt

6. ábra (p2090196_3) födémgerenda a vizsgálat után

A födémgerendák egy-két elem kivételével súlyosan rovarkárosítottak, teherviselő keresztmetszetük jelentősen csökkent. A beépített faanyag szíjács részének károsodását elsődlegesen cincérfélék okozták, a gombabontott gerendaszakaszokon dacos kopogóbogár kártétele jellemző. A sérült héjazat alatt a beázás miatt fehér, valamint barnakorhasztó gombák is megtámadták az elemeket. A statikai vélemény alapján az eredeti födém szerkezet megerősítéssel megtartható és így, a templom belső tere menthető.

A megerősítés három változata:

1. acél rácsos tartó kialakításával, födémelemek felkötésével
2. a jelenlegi fagerendák közeibe új fagerendák elhelyezésével
3. a jelenlegi fagerendák bárdolás utáni megerősítésével

A fedélszéken a legsúlyosabb károsodást a beázás miatt a torony felőli főállás szenvedte, valamint az összes szarufa felső harmadában fehérkorhasztó gombák kártételéhez hasonló károsodást észleltünk. A mikroszkópi vizsgálatokkal jól láthatóvá vált, hogy sok esetben gombafonalak egyáltalán nincsenek jelen a bontott faanyagban, hanem az előregedett palafedésből kimosódó vegyületek kémiai korróziója okozta a szarufák károsodását.

A legsürgetőbb feladat, a meggyengült fa tartószerkezetű toronysisak cseréje a Horex Kft. lelkiismeretes munkájának eredményeként 2013 nyarán valósult meg.

7. ábra (p2100206) kémiai korrózió szarufán

Műemlékvédelmi előírások miatt sajnos a torony csapadékvíz elvezetésének még belső, rejtett kialakítású módja sem volt lehetséges, így a csapadék a külső falakat áztatja.

A templomhajó födém és fedélszerkezetének helyreállítását és a teljes héjazatcserét a statikai szakvélemény alapján 5 éven belül kellene megvalósítani. A fedélszék helyreállítása és a héjazat mielőbbi cseréje nélkül a biológiai károsodások drasztikusan megnövekedhetnek.

A pályázat beadásához szükséges terveket a faluval valamilyen formában kapcsolatba került szakemberek az épület felújításához történő hozzájárulásként végezték el. A kis lélekszámú református közösség önerőből nem tudná megújítani a templomot, ezért továbbra is szorgalmasan pályáznak és nagy örömmel fogadnak bármilyen segítséget.

Varró Beáta
okl. kertészmérnök

faanyagvédelmi szakértő
06-20-770-89-50

Házincér

Faanyagvédelmi Mérnöki Társulás
varro.bea@faanyagszakerto.hu

